

บทที่ 1

บทนำ

ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่มีความหลากหลายทางชีวภาพสูง เนื่องจากตั้งอยู่ในเขตร้อนชื้น ประกอบกับสภาพพื้นที่ที่มีความหลากหลาย และได้รับอิทธิพลลมมรสุมจากทะเลจีนใต้ และมหาสมุทรอินเดีย ทำให้ลักษณะภูมิอากาศในแต่ละภูมิภาคแตกต่างกัน เป็นปัจจัยที่มีผลต่อลักษณะของพรรณพืชที่ปรากฏ จากการสำรวจทางพฤกษศาสตร์ที่ผ่านมา ทำให้นักพฤกษศาสตร์ประเมินได้ว่าประเทศไทยมีพรรณไม้โดยเฉพาะพืชที่มีท่อลำเลียงประมาณ 10,000 ชนิด (ธวัชชัย, 2532)

การศึกษาด้านอนุกรมวิธานพืชอย่างจริงจังในประเทศไทย นับได้ว่าเริ่มต้นช้ากว่าประเทศเพื่อนบ้านในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยโครงการพรรณพฤกษชาติของประเทศไทย (Flora of Thailand) เริ่มเมื่อปี ค.ศ.1967 หรือประมาณ 30 ปีที่ผ่านมา จึงเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้รู้จักทรัพยากรพืชที่มีอยู่ในประเทศไทยน้อยมาก ทำให้ไม่สามารถนำข้อมูลมาพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ และการจัดการทรัพยากรพืชให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุดได้

การเพิ่มขึ้นของประชากรในประเทศ มีผลต่อการขยายพื้นที่ทำกิน ป่าธรรมชาติถูกบุกรุกเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ส่งผลกระทบต่อพืชพรรณโดยตรง เนื่องจากแหล่งที่อยู่ถูกทำลาย พืชหลายชนิดต้องสูญพันธุ์ไปอย่างน่าเสียดาย ทั้งที่ยังมิได้ทำการศึกษาประโยชน์

ปัจจุบันการศึกษาด้านอนุกรมวิธานพืชในประเทศไทย เพื่อให้ทราบถึงจำนวนสกุล และจำนวนชนิดของพืชแต่ละวงศ์ในประเทศไทย ดำเนินการได้เพียง 30 เปอร์เซ็นต์ ของพรรณไม้ที่มีทั้งหมด 10,000 ชนิด (กองกานดา, 2539) เหลือพรรณไม้ที่ยังไม่ได้รับการทบทวนอีก 151 วงศ์ รวมทั้งวงศ์กุหลาบพันปี (Ericaceae) ด้วย

พืชในวงศ์กุหลาบพันปีเป็นกลุ่มพืชที่มีบทบาทมากทางด้านไม้ดอกไม้ประดับ โดยเฉพาะพืชสกุลกุหลาบพันปี (*Rhododendron* spp.) นิยมปลูกเป็นไม้ประดับกันอย่างแพร่หลายในต่างประเทศมาช้านาน เนื่องจากมีลักษณะที่สวยงาม เหมาะสำหรับการจัดสวน ส่วนพืชสกุลสะเทินน้ำสะเทินบก (*Agapetes*) บางชนิดสามารถนำมาปลูกเป็นไม้กระถางแขวนได้ดี

ในต่างประเทศพืชสกุลซอไซมุก (*Vaccinium*) หลายชนิดใช้ผลรับประทานเป็นอาหารได้ และเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญ เช่น *Vaccinium corymbosum* หรือ Highbush blueberry ผลมีรสหวาน ปลูกกันมากในรัฐฟลอริดา *V. macrocarpa* หรือ Cranberry เป็นพืชเศรษฐกิจที่นิยมปลูกกันมากทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศสหรัฐอเมริกา และ *V. meridionale* หรือ

Jamica mulberry พบในประเทศไทย จาไมก้า ผลใช้ทำแยมและเยลลี่ (Barlow et al., 1991; Graf, 1999)

ในประเทศไทยพืชวงศ์กุหลาบพันปี มักพบตามป่าที่อยู่บริเวณสูงจากระดับน้ำทะเล ตั้งแต่ 1,000 เมตรขึ้นไป ที่มีสภาพภูมิอากาศหนาวเย็นและความชื้นสูงเหมาะสำหรับการเจริญเติบโต บางชนิดพบเป็นพืชถิ่นเดียว (endemic species) ของประเทศไทย เช่น กุหลาบพันปีดอยเชียงดาว (*Rhododendron ludwigianum*) พบบริเวณเดียวที่ดอยเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ส่วนชนิดอื่นๆ มักเป็นพืชหายาก (rare species) หรือกระจายอยู่ในพื้นที่แคบๆ ของประเทศไทย

ส่วนการนำมาใช้ประโยชน์ พบว่าชาวมูเซอแดงนำยอดอ่อน และผลของส้มปี (*Vaccinium sprengelii*) รับประทานเป็นผักและผลไม้ (เขาวินิตย์, 2539) และชาวไทยใหญ่ นำส่วนโคนต้นของ สะماعيل (*Agapetes hosseana*) หั่นตากแห้งดองเหล้า เป็นยารักษาอาการท้องเสีย (สันติ, 2541)

การศึกษานุกรมวิธานของพืชสกุลสะماعيلและสกุลส้มปีใน ประเทศไทย ได้ดำเนินการศึกษาวิจัย เพื่อให้ทราบถึงจำนวนชนิดพันธุ์ที่ปรากฏ การกระจายพันธุ์ และนิเวศวิทยาของพืชแต่ละชนิด อันเป็นข้อมูลพื้นฐานสำคัญในการศึกษาทางด้านอื่น รวมถึงการจัดการและอนุรักษ์อย่างยั่งยืน ตลอดจนหาแนวทางพัฒนาศักยภาพให้เป็นพืชเศรษฐกิจต่อไป

1.1 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาลักษณะทางสัณฐานวิทยา (morphology) และอนุกรมวิธาน (Taxonomy) พืชสกุลสะماعيل (*Agapetes*) และสกุลส้มปี (*Vaccinium*) แต่ละชนิดในประเทศไทย
2. เพื่อจัดทำรูปวิธานแยกสกุล (key to genera) และรูปวิธานแยกชนิด (key to species) ของพืชสกุลสะماعيل (*Agapetes*) และสกุลส้มปี (*Vaccinium*) ในประเทศไทย
3. เพื่อศึกษานิเวศวิทยา (ecology) และการกระจายพันธุ์ (distribution) ของพืชสกุลสะماعيل (*Agapetes*) และสกุลส้มปี (*Vaccinium*) ในประเทศไทย

1.2 ประโยชน์ที่ได้จากการศึกษา

1. ทำให้ทราบจำนวนชนิดของพืชสกุลสะماعيلและสกุลส้มปีในประเทศไทย
2. มีรูปวิธานเพื่อใช้ในการจำแนกพืชสกุลสะماعيلและสกุลส้มปี ที่สมบูรณ์เหมาะสมสำหรับประเทศไทย
3. เป็นข้อมูลสนับสนุนการศึกษาพรรณพฤกษชาติของประเทศไทย (Flora of Thailand)